

ÜNİTE I

SANAT METİNLERİNİN AYIRICI ÖZELLİKLERİ

Nedir sanat? Nedir Yaşam? / Ferit EDGÜ

Matrakçı Nasuh / Kemal ÖZDEMİR

Kerem ile Aslı / Halk Hikâyesi

Orhan Veli Kanık / Bilge ERCİLASUN

Geçmiş Zaman Mahalleleri / Abdülhak Şinasi HİSAR

Venedek / Selâhattin BATU

ÖZET

TEST I

BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümü çalışıp bitirdiğinizde;

- * Sanat metnlerinin gerçeklikle ilişkisini kavrayabilecek,
- * Sanat metnlerinin yazıldıkları dönemin zihniyetiyle ilgisini ortaya çıkarabilecek,
- * Sanat metinleri ile okuyucu/seyirci arasındaki iletişimi farkedebilecek,
- * Sanat metinleri ile gelecek arasında ilişki kurabilecek,
- * Dille gerçekleştirilen sanat etkinliklerini gruplandırabilecek,
- * Anlatmaya bağlı sanat ve metinlerini belirli başlıklar altında toplayabileceksiniz.

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

- * Bu bölümü çalışırken sanat metnlerinin özelliklerini belirlemek için çeşitli metinlerden yola çıkınız.
- * Verilen örnek metinleri zihniyet, gerçeklik, yazıldıkları dönem, dil özellikleri, okuyucu/seyirci ilişkisi, gelenek, bilimsellik ve yazıldığı zaman dilimiyle ilişkisini göz önünde tutmaya çalışınız.
- * Adı geçen yazarların, sanatçıların eserlerini okumaya özen gösteriniz.

ÜNİTE I

SANAT METİNLERİNİN AYIRICI ÖZELLİKLERİ

HAZIRLIK

Kitaplar sanatı; “Bir duygunun, tasarının, güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin bütünü veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık” şeklinde tanımlar.

İnsanoğlu, tarihte ve günümüzde hep sanatla iç içe yaşamıştır.

Birbirinden farklı sanat metin örnekleri bulunuz.

NEDİR SANAT? NEDİR YAŞAM?

Gerçi birkaç ay, Paris’te Cormon’un atölyesine gitmiş, orada desenler çizmiştir. Cormon’un atölyesi o dönemde, Paris’e ilk giden Türk ressamlarının da demir atıkları bir limandır.

Bu akademik ressamın atölyesinde neler öğrenmiştir?

Kuşkusuz hiçbir şey.

Belki bir şeyi: Akademik resmin, sanatı “kimi hikâyeleri anlatmak için bir araç olarak kullandığını”

Sözüm ona evrensel, tarihsel, mitolojik konular. Ama tümü de yerel tonlarda, yerel renklerde

Sanat buysa eğer, maden ocağında işçiliğe razıdır. Ya da Hollanda tarlalarında patates toplamaya

Hayır, sanat bu değildir.

Peki nedir sanat?

Durmadan kendi kendine sorduğu sorulardan, yanıtını verir gibi olduğunda da, inanmayı yeniden sorduğu düzinelerce sorudan ikisi:

Nedir sanat? Nedir yaşam?

Yanıtını (sezgileriyle) hep doğru yerlerde aramıştır. Sanat yapıtlarında. Resimlerde, romanlarda.

Edebiyat değil, yaşam. Onun saf, billur kadar saf yaşamı.

Ama herşey ne kadar karanlıktır.

Karanlığın içindeki ışığı arayandır sanatçı. Yaşamın içindeki gerçeği bulup çıkarandır. Gözler önüne serendir.

Gören görür. Bugün değilse yarın. Biri. Birileri.

Kendisi de bu birilerindedir. Delacroix’nin, Rembrandt’ın resimlerine bakarken.

Ama bakmak, görmek, sezme yetmez.

Sorunun (Nedir sanat? Nedir yaşam?) yanıtını yaratılmış ve yaratılacak olan sanat yapıtı verecektir.

Ama yaratmak için ilkin kendi sesine sahip olması gerekir.

Ne talihsizlik!

Eğitilmemiş, kötü, berbat bir sesi vardır.

Kendi kendine, baka okuya eğitir sesini. Güzel bir ses değildir aradığı kendi sesidir.

Mektuplarında hep bu sesi arar.

Çiziktirmelerinde hep bu sesi arar.

Resimlerinde bu sesi arar.

Çoktan bulmuştur sesini. Olsun, o gene arar.

Bu arayışlarının ve sorgulamalarının bilemediği sezgidir, ona, geleceğin, kendinden sonraki sanatın ışıklarını yakan: “Geleceğin ressamı, der bir mektubunda, bugüne kadar hiç görülmemiş bir renkçi olacaktır.”

Ferit EDGÜ / Van Gogh Yüz Yıl Sonra

AÇIKLAMALAR

Ünlü ressam Vincent Van Gogh’un ölümünün 100. yılı nedeniyle Amsterdam’da, görkemli iki sergi düzenlenir. Yazar da Van Gogh’un sanatına, yaşamına ressam gibi birer fırça vuruşu olan metinlerle katılır.

Okuduğunuz yazıda Ferit Edgü, sanatı ve yaşamı sorgular. Kimi sorulara karşılıklar arar. İşte anlatmaya bağlı sanat metinlerinin ayırıcı özelliklerden birisidir bu.

İlgimizi çeken başka sanat metinlerinden birisi de ünlü Osmanlı tarihçi, hattat ve ressamı üzerine kaleme alınmış yazıdır.

MATRAKÇI NASUH

(...)

15. yüzyıl sonlarına doğru Bosna’da doğan Nasuh, devşirme olarak küçük yaşta Osmanlı sarayına alınmış ve Sultan II. Bayezid döneminin (1481-1512) son yıllarında Enderun’da eğitim görmüştür.

Nasuh’un bilinen ilk eseri “Cemâlu’l-Küttâb ve Kemâlü-l-Hissâb” adlı 1517 yılında Yavuz Sultan Selim için kaleme aldığı matematik kitabıdır.

Nasuh’un ünlü Osmanlı tarihçilerince övülen silahşörlüğü “Matrak” adlı bir savaş oyununu icat etmesi ile doruk noktasına ulaşır.

Matrak oyunundaki üstün başarısı ve bu oyunun piri olarak kabul edildiği için Nasuh artık Matrakçı namı ile tanınır olmuştur.

1529 yılında ok atmak, kılıç kalkan, topuz, gönder ve at talimlerini kapsayan silahşörlükle ilgili “Tuhfetü'l Guzaf” adlı eseri yazmıştır. Bu kitap o döneme kadar yazılmış, konusundaki tek eserdir.

Matrakçı'nın en ünlü eseri Kanuni Sultan Süleyman'ın 1533-1536 yıllarında Safavi Devleti üzerine yaptığı ilk sefer sırasında konaklanan menzilleri anlatan “Beyan-ı Menazil-i Sefer-i İrakeyn-i Sultan Süleyman Han”dır.

1537 yılında Matrakçı'nın kalemi ve fırçasından çıkan kitap 88 sayfa metin, 107 minyatür ve 25 minyatürlü metinden oluşur ve toplam 218 sayfadır. Matrakçı Nasuh, Menazil'de, ordunun konakladığı yerleri anlatıp, resimlerden, eşsiz bir kara atlası meydana getirmiştir. Eserde kentler, kasabalar, kaleler, harabeler, konak alanları, hanlar, dağlar, önemli geçitler, akarsu ve köprüler, çöller ve steplerin adlarını, yerlerini ve resimlerini vermiş, iklimlerini ve aralarındaki mesafeleri anlatmaya çalışmıştır.

(...)

Matrakçı Nasuh'un minyatür kent planları 16. yüzyıl Anadolu mimarisi ve kentleşme özelliklerini saptayan çok önemli birer görsel belge olma niteliği taşımaktadır.

(...)

Nasuh, İstanbul, tarihî yarımada, Haliç, Galata ve Üsküdar'ın küçük bir bölümünde üç yüze yakın önemli yapıyı gözler önüne sermiştir. Kanuni Sultan Süleyman için hazırlanan bu paha biçilmez eserin biricik yazması İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

Matrakçı Nasuh'un Menazil ile aynı nitelikleri taşıyan iki eseri daha bulunmaktadır. “Tarih-i Feth-i Sikloş ve Estergon ve İstuni Belgrad” adlı eser Nasuh'un “Süleymanname”si olarak adlandırılan kitabın 1542-1543 yılları arasındaki olayları kapsayan bir bölümüdür. Kitabın bir bölümünde, bu tarihte Fransa'ya yardıma giden Barbaros Hayreddin Paşa komutasındaki Osmanlı donanmasının sefer sırasında uğradıkları Nice, Toulon, Marsilya, Reggio, Antibes ve Cenova gibi liman kentlerinin minyatür planları yer almaktadır.

Matrakçı Nasuh, Osmanlı İmparatorluğu'nun en görkemli çağının kentlerini ve mimari eserlerinin görünümünü günümüze taşıyan eşsiz bir Osmanlı tarihçisi ve sanatçısıdır. 1564 yılında öldüğü tahmin edilmektedir.

Kemal ÖZDEMİR / Skylife

Yukarıda okuduğunuz yazının türü nedir?

KEREM İLE ASLI

Kerem ile Sofi kendilerine yardım edenlere veda ederek yola çıktılar. Şehirde bir hayli uzaklaşmışlardı ki karşılına üç yol çıktı. Kerem ile Sofi hangi yollardan gideceklerini anlayamadılar. Aşık çok üzülerek sazını eline aldı. Hem çaldı hem de söyledi. Bakalım ne söyledi.

Erzurum'dan çıktım üç oldu yolum,
Ben bu yolun hangisine gideyim?
Çağırdım gece gündüz Yaradan,
Ben bu yolun hangisine gideyim?

Oyasın kaldırmış dağın yüzünden,
Öpemedim yanağından gözünden,
Aslı'm gitti bulamadım izinden,
Ben bu yolun hangisine gideyim?

İlkbaharda atlar çıkar arpaya,
Koç yiğitler kendin çeker hırkaya
Bilmem şarka gitti, bilmem garba,
Ben bu yolun hangisine gideyim?

Sofi kardeş nice olur hâlimiz,
İsfahan şehridir bizim ilimiz,
Bülbül gibi mahzun kaldı gülümüz,
Ben bu yolun hangisine gideyim?

Kerem der, bulamadım bilmem erdine,
Aslı gitti konamadım yurduna,
Haydi ağlar bir yavrunun derdine,
Ben bu yolun hangisine gideyim?

Böylece yol alarak Eşen Kalesi'ne vardılar. Burada da her zaman âşıkların uğradığını öğrendikleri bir kahveye girdiler. Yanlarına birçok eş dost geldi. Onlar da bir türkü istediler. Kerem de şu türküyü çalıp söyledi:

Felek kime gideyim senin elinden,
Ah çekmeden sinem döndü bir yana,
Anın için seyahatte bahtım kara benim,
Derdim çoktur diyemem yare ben,

Kopardılar dallarımdan gülü benim
 Çek hançerin sinemden vur benim,
 Ağyar ile güler oynar zar benim,
 Başım alıp gidem hangi diyara ben.

Geçer canım bu güzellik çağını,
 Bu sineme koydum yangın dağını,
 Hayli demdir ben bu dağın bağbanı,
 Geçiremem o yavruyu ele ben.

Ben Kerem'im öz canımdan bezerim,
 Devasız dertlere derman düzerim,
 Çoktan beri avcısıyım gezerim,
 Düşünemem Aslı tuzağa ben.

Kerem ile Aslı / Halk Hikâyesi

AÇIKLAMALAR

Kerem ile Aslı, Orta Asya'dan Balkanlar'a kadar geniş bir sahaya yayılmış tasavvufî ve fantastik unsurlarla zenginleştirilmiş çok sevilen bir halk hikâyesidir. Bu aşk hikâyesinin bilinen en eski yazılı nüshası 1886 tarihini taşır. Âşık Kerem'in yaşamış birisi olduğu, fakat hayatının zamanla efsaneye dönüştüğü ve hayatının etrafında bir halk hikâyesi oluşturulduğu sanılmaktadır.

Halk hikâyeleri Tahir ile Zühre, Âşık Garip ile Şahsenem, Âşık Emrah ile Selvihan, Kerem ile Aslı gibi isimler altında sözlü gelenekle halk arasında yaygınlaşmış, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar gelmiştir.

Olayın kahramanı çektiği sıkıntılar sonrasında bir yerde uyuyakalır. Uyur ile uyanıklık arasında bir rüya görür. Rüyasında ulu kişiler kendisine bade sunarlar. Kendisine âşık olacağı kız veya kızın resmi gösterilir. Delikanlı uyandığında bir saz ister ve daha önce çalmasını bilmediği hâlde, usta bir âşık gibi başına gelenleri sazla hikâye eder. Sevdiği kıza kavuşmak için onu aramaya başlar.

ORHAN VELİ KANIK

Orhan Veli 13 Nisan 1914'te Beykoz'da doğdu.

Orhan Veli'nin çocukluğu Beykoz ve Beşiktaş'ta geçti. Müterake yıllarında Beşiktaş'ta Akaretler'deki ilkokulun ana sınıfına yazıldı. Bir yıl bu okula devam etti ve Galatasaray Lisesinin ilkokul kısmına yatılı verildi. Bu okula 257 numara ile kaydedilen Orhan Veli, ilk yıl sınıf birincisi oldu. Fransızcaya büyük bir ilgisi ve kabiliyeti vardı. Hocalarından yüzlerce aferin aldı. O zamanlar bir karton üzerine yaldızlı bir şekilde basılıp dağıtılan "Bon point"lerden her hafta beş altı tane alıyordu. Ayrıca spora da merak sarmıştı. Annesinin aldığı Galatasaray forması, dizlik, ayakkabı ve topa hem okulda, hem de Beykoz'daki evlerinin bahçesinde futbol oynamaya başlamıştı.

İlk dört sınıfı Galatasaray'da okuyan Orhan Veli, 1925 yılında babasının arzusu ile annesiyle beraber Ankara'ya gitti. Gazi İlkokulunun beşinci sınıfına yazıldı. Bir yıl sonra Ankara Lisesinin altıncı sınıfına yatılı verildi. Edebiyata merakı ilkokulda başlamıştı. (...) Ayrıca ömür boyu beraber olacağı ve aynı şiir görüşünü paylaşacağı arkadaşları ile de bu yıllarda tanıştı. İlkokulun son sınıfında Oktay Rifat'la, lisenin birinci sınıfında Melih Cevdet'le karşılaşmıştı. Üç edebiyat meraklısı genç birbirlerinden ayrılmıyorlar, devamlı sanat ve edebiyat sohbetleri yapıyorlardı. Lise kooperatifinin sermayesiyle "Sesimiz" adlı bir dergi çıkarmaya başladılar. Kendileri de bu dergide yazmaktaydılar.

Orhan Veli'nin küçük yaştan beri tiyatroya da merakı vardı. Beykoz'daki evlerinin bahçesinde arkadaşlarıyla beraber sahne kuran Orhan Veli, kendi yazdığı piyesleri temsil etmekteydi. "Doktor İhsan" adlı ilk piyesini 16-17 yaşlarında yazmış ve bizzat sahneye koymuştu. Bu iki perdelik basit bir vodvildi. Ankara'ya gittikten sonra bir iki okul müsamesesinde rol almış, Raşit Rıza'nın temsil ettiği "Aktör Kin" piyesinde oynamıştı. Daha sonra Ankara Halkevi'nde Ercüment Behzad Lâv'ın sahneye koyduğu Molière'in "Zor Nikâh"ında "Üstâd-ı Sâni" rolünü aldı. Bu önemli rolde büyük bir başarı gösteren Orhan Veli, Maeterlinck'in "Monna Vanna" piyesinde baba rolünde sahneye çıktı. Bu tarihten sonra tiyatro alanındaki çalışmalarını, aktör değil mütercim olarak devam ettirdi ve birçok piyesi dilimize çevirdi.

Orhan Veli, 1932 yılında Ankara Lisesini bitirdi. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Felsefe bölümüne yazıldı. 1933'te Edebiyat Fakültesi Talebe Cemiyeti Başkanı oldu. 1935 yılına kadar devam ettiği fakülteyi, bitirmeden bıraktı. Üniversitede iken bir yıl kadar Galatasaray Lisesinde öğretmen yardımcılığı yapmıştı. Sonra Ankara'ya giderek PTT Umum Müdürlüğü Telgraf İşleri Reisliği Milletlerarası Nizamlar Bürosu'nda memur oldu. 1942'ye kadar burada çalıştı. Bu tarihte askerlik görevine başladı. 1945'e kadar Gelibolu'nun Kavak köyünde askerliğini yaptı. 1945'te teğmen rütbesiyle terhis edildi. Millî Eğitim Bakanlığının Tercüme Bürosuna girdi ve iki yıl çalıştı. Fransızcadan yaptığı tercümelemleri Bakanlığın klasikler serisinde yayınlandı. Daha sonra Bakanlıktan ayrıldı ve on beş günde bir Yaprak adlı sanat dergisini çıkarmaya başladı. 1 Ocak 1949'da ilk sayısı çıkan "Yaprak" dergisi ancak 28 sayı yayınlanabildi.

10 Kasım 1950 gecesini birkaç günlüğüne geldiği Ankara’da bir kaza geçirdi. Karanlık bir sokakta yürürken belediyenin kazdırdığı bir çukura düştü ve başından yaralandı. İki gün sonra İstanbul’a geldi. Ağrı ve sızılardan şikâyet ediyordu. 14 Kasım Salı günü bir arkadaşının evinde öğle yemeği yerken fenalık geçirdi ve hastaneye kaldırıldı. Düşme dolayısıyla beyindeki damarlardan biri çatlamış ve beyin kanaması geçirmişti. Saat 20.00’de komaya giren Orhan Veli bütün gayretlere rağmen kurtarılamayarak 14 Kasım Salı gecesini saat 23.30’te Cerrahpaşa Hastanesinde vefat etti. Bundan sonrasını Adnan Veli şöyle anlatıyor:

“Depoya gönderilen elbiselerinin, ertesi gün cepleri karıştırıldı. At yarışlarına ait bir programla sarı ambalaj kâğıdına sarılmış bir diş fırçası çıktı. Fırçanın sarılı olduğu kâğıda “Aşk Resmi Geçidi” adlı şiirini yazmıştı. Bu şiir, vaktiyle Orhan Veli tarafından o kâğıda yazılmış olmasına rağmen sonradan çok değiştirilmişti. Ama bu değiştirmelere ait hiçbir iz rastlanmadı ve ister istemez bu kâğıttaki şekliyle kabul edildi.

Bilge ERCİLASUN

AÇIKLAMALAR

Yukarıda ünlü şair Orhan Veli Kanık’ı anlatan bir biyografi (yaşam öyküsü) okudunuz.

Sanatta, bilimde, politikada veya başka alanlarda tanınmış kişilerin yaşamlarını anlatan yazı türüne biyografi denir. Biyografiyi dilimizde yaşam öyküsü sözcüğü ile karşılıyoruz. Biyografiler, yaşamlarıyla okurların ilgisini çekebilecek kişiler hakkında yazılır. Biyografi türündeki eserler tarihe edebiyat tarihine ve eleştiriye kaynaklık eder.

Bir kimsenin yaşam öyküsünü kendisinin yazmasıyla oluşan eserlere otobiyografi (öz yaşam öyküsü) denir.

Bilimsel bir konuyu veya bir kimsenin yaşamını, kişiliğini, eserlerini ayrıntılı olarak inceleyen eserlere monografi denir.

Biyografi türü yazılar öyküleyici anlatımla yazılır. Biyografi yazarı, aynı zamanda bir sanatçı duyarlığı gösterir.

GEÇMİŞ ZAMAN MAHALLELERİ

Çocukluğumuzun, mevsimler ve senelerin uğurladığı evlerini, bahçelerini, sokaklarını, mahallelerini artık içlerimizde gittikçe ağdalaşan eski lezzetleriyle hatırlar ve düşünürüz. Çocuk ruhları, yaşadıkları bu yavan veya tatlı, neşesiz veya neşeli, meymenetsiz veya meymenetli mahallelerin türlü hâllerine uyararak gördükleri renklerin hususiyetlerini benimseyen bukalemunlardır.

İstanbul'dan daha evvel eriştiğimiz Anadolu ve Rumelihisarı mahalleleri, birer buhurdan gibi, âdeta kendiliklerinden, bir günlük havası hâlinde, fetihten evvelki zamanların büyüsunü yayarlar. Fetih zamanlarının ruhunu o kadar taşırlar. Ondan bu mahallelerde doğanlar da bu hislerle dolarlar.

Oturduğumuz veya misafir olarak gittiğimiz bu geçmiş zaman mahalleleri, o geçmiş zamanının İstanbul şehrinin daha meveraî güzelliği için gittikçe olgunlaşan bir nevi adem-i merkezîyle gelişmişler ve hep görünüşleriyle mütevekkil, mutekit, mütevazı, sakin , her mahalle ayrı birer hüviyete sahip olmuştu.

Bu yerlerin büsbütün harimine girmeden evvel, havasını yahut kokusunu, seslerini yahut sessizliğini duyardık. Boğaziçi'nin bize sevdiğimiz bir mavi göz gibi gelen canlı sularını yara yara giden vapurlar, daüssıralı gönül seslerini duyururlardı. Boğaz'ın Anadolu sahillerinin o kadar tenha, uzak ve şahsi tarafları vardır ki, hazzının sonuna kadar bir türlü varılamayacak sanırdık. Bütün Çamlıca'yı bir kekik kokusu içinde duyardık. Anadolu yakasındaki şimendiferler, şimdi bile taşıdıkları tatlı zamanları bize geri getirmek için haykırışarak koşuşur gibidirler. Büyükada, her evinin yaseminlerinden evvel çamlarını koklatırdı. Beyoğlu apartmanlarının mermer merdivenleri bizi, Saffeti Ziya'nın romanında olduğu gibi, birer salon köşesine çıkarır, İstanbul'un eski mahalleleri, her sokak dönemecinde, daha eski bir zaman sessizliğine varırdı. Her mahallenin mescidi, hususi odalara benzerdi. Ramazan gecelerinde direklerarası tiyatrolarıyla olduğu kadar, biz çocuklar için cambazhaneleriyle de şehrin ikinci bir eğlence mahallesi teşkil eder ve büyük camiler, göklerden inmiş yıldızlar gibi parıldayan mahyalarıyla uzaktan görünürlerdi. Haliç'ten kayıkla gidildiği zaman, Eyüpsultan, bir açık hava müzesini düşündürür, bu kıyıda o kadar uhrevî bir toprağa ayak basılmış olurdu ki, türbeler, mezar taşları, daha hâlâ biraz canlı, yaşayanlar da, yollarında şimdiden biraz uhrevileşmiş görünürlerdi. Ölmüşlerle henüz yaşayanların yarı yarıya paylaştıkları bu topraktan sonra, daha ileride, Bahariye, kendi mezarlığı etrafındaki Mevlevihane ve Hazreti Mevlânâ'nın eski şiiri ve ruhuyla ayrı bir diyar olurdu.

Vardığımız bütün bu mahallelerde, sokaklar, evler, duvarlar, sanki bütün insan yüzleri gibi, hepsi de kendi manalarıyla duyulurlar, pencereler, sanki aşına gözler gibi bakarlardı. Bu mahallelerin hepsi de, kendi iklimleri, zamanları, muhitleri içinde, birer şahsiyet, birer tarih ve birer tarikat sayılabilirlerdi.

O geçmiş zamanlarda telefon olmadığından, postalar pek yavaş ve bütün nakil vasıtaları hayli iptidai bulunduğundan, fena bir haber taşıdığı korkusunu veren fotoğraf da pek âdet sayılmadığından İstanbul mahalleleri, birbirlerinden daha uzak gibi görünürlerdi. Ve biz o zamanki süratsız nakil vasıtalarının birkaçıyla birinden ötekine geçerek, her bir akraba evine varıncaya dek vapurdan şimendifere aktarma ederek,

zikzak vapurlarından çıkarak, arabadan kayığa atlayarak, tramvaydan inip tünele kapanarak ve Büyükkada olunca hattâ eşeklere binerek, bütün bu inişler, binişler, geçişlerle yorgun düşerdik ve bu eski zaman adamlarının bütün bunlardan tatlı tatlı şikâyet ederken, âlemi şahit tutar gibi öyle bir tiryaki hâlleri vardı ki, ömürdü...

Süratli otomobiller artık şehir coğrafyasını da, hüviyetini de değiştirdi. Fatih'in Beyoğlu'ndan pek uzakta olduğunu sanırken yeni köprü ile on dakikada vardığım Boğaz'ın uzak bir mahallesinden otomobille Eyüp'e gidilip tekrar dönmenin ne kadar az sürdüğünü gördüğüm vakit bu zamanlar hayatımda mühim yer tutmuş bir şeyin artık ehemmiyetten düştüğünü anladım.

Abdülhak Şinasi HİSAR / Geçmiş Zaman Köşkleri

AÇIKLAMALAR

Bir kimsenin kendi başından geçenleri veya tanık olduğu olayları anlattığı esere anı (hatıra) denir. Kısacası anı, yaşanmış olayları anlatan yazı türüdür.

Çok mutlu bir çocukluk hayatı geçiren Abdülhak Şinasi Hisar, eserlerinde bu güzel yılları içtenlikle dile getirir.

Okuduğunuz “Geçmiş Zaman Mahalleleri” adlı metinde yazar, İstanbul'un eski mahallelerini tarihî bir bakış açısıyla anlatmaktadır. Sanatçının her ayrıntıyı kültürel yönden analiz etmesi ve bir geçmiş zaman uygarlığına bütün hâlinde bakması ortaya oldukça ilgi çekici bir tablo çıkarmaktadır. Abdülhak Şinasi Hisar, hatıralarında çıktığı yolculukta bir sanatçı duyarlığıyla gördüklerini, yaşadıklarını yansıtmaktadır.

VENEDİK

O ie dönük batı Őehri Bern, mizacıma çok uygundu. Eski, gün görmüŐ bir metropold kendi hâlinde. Sessizdi, yalnızdı, kapanıktı içine.... Glgelere doğru uzar giderdi yolları, hiç bitmeyecekmiŐ gibi, hiç... Beni de birlikte zamanı srklerde peŐinden. Kemerli yollarında dolaŐmaya doyamazdım. O eski dkknları, eski sanat eserlerini, Ortaçağı yaşamış o sessiz akan çeşmelerini unutmayacağım (...) İŞte bir anda ayrıldım hepsinden... Dünya bir gelim gidim yeri.

Venedik'i trenden iner inmez sevdim. Günlük gneŐlikti sokaklar. Daha otelimize varmadan dünyayı deđiŐmiŐ buldum birdenbire.

Bir başka iklim, başka rüzgâr esiyordu burada. Cıvıl cıvıldı her yer, cıvıl cıvıl gelenler, geçenler, gülüyor, konuŐuyor, Őarkı söylüyorlardı. Bu toprağı, bu ıŐıkları, bu suları sevdikleri belliydi.

Ve bir yüklü Őehirdi burası, daha ilk bakıŐta, saraylar, anıtlar, tapınaklar içinde. Venedik de Roma gibi bir büyük geçmiŐe, ta Myken (Mikene)'ye, Delphoi (Delfi)'ye bağlıydı. O da bir ağ yaratmıŐtı kendi başına, bir Venedik ağı... Büyük sanatıyla, kültürüyle, bir yeni düşünce ve yaŐama slubuyle... Ve, bir sevinçli, coŐkulu iklimdi bu, belki kıyamet günlerinde bile göge asılı kalacak bir iklim...

Ben de herkes gibi önce San Marcus (San Markus) meydanına koŐtum Avrupa'nın en büyük meydanıydı burası, geniş ıŐıklı ve renkli; güvercinlerin ieklendiği bir bahçe.... Deniz bir yanda tarihten kalma yapılar bir yanda; Palasso Ducale (Palaso Dukale)'nin rıhtımından karŐıdaki San Giorgio (San Corciyo) kilisesinin kubbeleri görünüyor. Basilica (Basilika)'nın önünde bin yüz yıldan beri insan kaynıyor. Sol yandaki an kulesinden bir tunç eki her saat baŐı gökyüzüne ölümsüz bir zamanı mıhlar gibi.

Açık, geniş, yüze glen bir yer, her Őeyden nce.... İnsanlar omuzlarına konan gvencinleri okŐuyorlar, konuŐuyor, gülüŐüyor, cıvıldıyorlar durmadan. Kimi Basilica'nın n cephesindeki mozaiklere dalmıŐ, kimi Canal di Narco (Kanal di Narko, Narko Kanalı)'ya evirmıŐ gözlerini, kimi de Doge (Duka)'lar sarayının dantellerini inceliyor.

Eski kilisenin mozaikleri nasıl parıldıyor altın altın... Meydanın bir köŐesini de onlar aydınlatıyor, diyorum. Daha baŐlarken yumuŐacık, geçmiş, günlerin, zenginliklerin anısı bu ışık... Ama, kalabalığa yabancı, onu görmezlikten geliyor sanki, siliveriyor incitmeden.

Basilica'nın n balkonlarına tunç atlar yerleŐtirilmiŐ. Eski İstanbul'un At meydanından getirilmiş bunlar. BaŐları boyunları yürüyüŐleri gibi ll; Pegasuslar havaya doğru ağıverecekler sanki...

nce bu nemli kiliseyi sonra da Doge'lar sarayını gezdim. Kilisenin n cephe mozaiklerinden San Marcus masalını canlandırmıŐlar. lsnn İskenderiye'den Venedik'e kaçırılıŐı, burada törenle karŐılanıŐı, bu adına kurulan tapınağa gmlŐ,

adım adım izlenebiliyor. Süslemeler, altın parıltıları, ölçülerdeki uyumu, güzelliği bozmamış. Yapı klasik zevkin şiiri içinde pırıl pırıl.

İçerisi Ayasofya'nın küçüğü sanki. Bizans'ın bütün ışığı, karanlığı bir araya getirilmiş burada, duvarları bütün renkli mermerlerle kaplı, yeşili, mavili, kırmızılı taşlar eski tabloların havası içinde. Belli ki okşanmış bu mermerler, sevilmişler, seçilmişler, onları da bir sanat zevki sıralamış duvarlara.

Gotik pencereler güneşe bakıyor. Ama ışık yere kadar inemiyor hiçbir yerde, tapınağı dolduran koyu gölgeler emiyor onu. Bu pencerelere, renkli camlara bakarken camilerimizden, mescitlerimizden gelme bir şeyler görür gibi oldum; bu tatlılık ve derinlik hiç yabancı gelmedi bana. Elbette bizim zevkimiz, duyarlılığımız da buralara kadar geldi bir zaman, doğu içliliğinden, bir şeyler esti bunları da, belli bu...

Kubbelerin, yarım kubbelerin içleri ayrı birer gök kubbesi ve bunlar birer Bizans göğü, içlerinden külçe külçe renk yağıyor aşağıya. Ve Antakya'dan, Kariye camiinden, Ravenna'dan tanıdığımız figürler, bir bir duvarlara mihlanıyorlar, dik, duruk, ısrarlı bakışlarla süzüyorlar geçen günü (...)

Venedik'in bir havası var ki, Rilke'nin benzetişini haklı çıkarıyor; "Her şey ellerle, yüreklerle değil, aynalarla alınıyor. Venedik'te." demiş... Biri düş, biri gerçek iki şehir, sulara yan yana yaşıyor. Çatıları, kubbeleri, sarayları, kulübeleri bir kere de bu yankılar yaratıyor. Hem bu yaratış gerçekten güzel... Uzak çünkü bize, bıktığımız yalanlardan değil... Özlemine çektiğimiz düş, bir ide, eski, yaşanmış bir çağın bugüne kalmış gerçek anıları.

Sokaklar daracık, bildiğimiz gibi. Ama hepsi büyük yapılarla donatılmış. Hangi köprünün başında dursanız, bir tarih size aynasını gösteriyor. Ve bir bütün olarak kişiliği, değişikliği olan bir güzellik bu, oymalı mermer dövme demir, eski balkonlar, kapı kemerleri ve saraylar, saraylar saraylar.... Arada paslı yeşil bir kilise kubbesi, ya da bir gondol kanalda, nereye giderler böyle ağır ağır. Bu gölgeler, ışıklar, kişiler nerelere yol alırlar? Venedik'te yalnız düş görür insan, bildiği zamanı unuttur, bildiği günü yaşayamaz.

Bu sabah Lista di Spagna (Lista di Sipana)'dan, San Marco (San Marko)'ya kadar yürüdüm. Yolların sağa sapanları doğruca Büyük Kanal'a çıkıyor (...) Yolda bir küçük köprünün üstünde durdum, hiç seçmeden... Kanalın sola düşen yakası bir resim kadar güzeldi.

Selâhattin BATU / Venedik

AÇIKLAMALAR

Bir yazarın yazdığı, gördüğü ve incelediği yerlerden edindiği bilgi, görgü ve izlenimleri yansıtan yazıya “gezi yazısı” denir. Tarih, coğrafya, toplumbilim gibi bilim dalları için yararlı kaynak olarak değerlendirilen gezi yazıları okurların genel kültürlerine önemli katkılar yapar. Gezi yazıları okumanın çekiciliğini Ahmet Haşim şöyle dile getirir: “Seyahatname okumanın tadını öteden beri bilirim. Bütün çocukluğum onları okumakla geçti. Kış geceleri dışarıda rüzgâr olurken, bir gaz lambasının ışığını göz bebeklerimde, iki altın nokta gibi taşıyarak zengin bir ateş karşısında, rahat bir koltukta okuduğum o Afrika ve Amerika seyahatnamelerinin masum üslubundan aldığım tadı bana pek az edebiyat eseri verebilmiştir.”

Okuduğunuz Selâhattin Batu’nun Venedik adlı yazısında bu resim gibi şehrin dar sokaklarını, çeşmelerini, saraylarını, anıtlarını, kültürünü insanın omzuna konan güvencinlerini, köprülerini, benzersiz kanallarını bir düşü unutmaktan korkarcasına bizlere sunuyor pırıltılı sözcükleriyle. Bu metinde bir sanat metniyle karşılaştığımızı düşündürüyor Venedik’i neredeyse bütün cepheleriyle anlatırken...

ANLAMA YORUMLAMA

1. “Nedir Sanat? Nedir yaşam?” adlı yazının ana düşüncesi nedir?
2. Matrakçı Nasuh hakkında neler düşünüyorsunuz?
3. Kerem’in onca sıkıntıya dayanmasını nasıl açıklayabilirsiniz?
4. “Orhan Veli Kanık” adlı biyografiyi okuduktan sonra sizde nasıl bir şair portresi oluştu?
5. “Eski Zaman Mahalleleri” metninde öne çıkan duygu nedir?

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1. Sanat metnlerinin gerçekte ilişkisi nedir?
2. Sanat metnlerinde karşılaştığımız dilin işlevi nedir?
3. İletişim ile sanat metin arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
4. Anlatmaya bağlı metinlerin temalarının özelliklerini kısaca belirtiniz.
5. Anlatmaya bağlı sanat metinlerini gruplandırınız.

ÖZET

Öğretici metinleri okuma, düşünce yönünden olduğu gibi dil dokusu yönünden de değerlendirmeyi gerektirir. Dil dokusu yönünden bir metne bakma, metnin dokusu içinde yer alan anahtar sözcükleri, sözcük öbeklerini, terimleri, yazarın kullandığı bağlamda algılamakla olur. Sözcüklerin anlamını cümledeki konumu belirler.

Öğretici metinlerle sanatsal metinler farklı iletişim konumları gerektirir. Çünkü yazınsal metinlerde dilin kullanımını ve sunulan dünya kimi özellikler taşır. Gerçekten alınan öğeler işlenip öykü roman ya da oyun biçimine dönüştürülürken düş gücüyle yeniden üretilir ve kurgulanır. Bunlar hiçbir zaman gerçekle tıpa tıp benzeşmez. Bir öykünün, romanın değeri anlatılan ya da ele alınan sorunla ölçülmez. Yazarın onu işleyişine, ona bakış açısına göre değer kazanır.

TEST I

1. Aşağıdaki öğelerden hangisi “Matrakçı Nasuh” adlı yazının akışı içinde yer **almaz?**
  - A) Matematik
  - B) Matrak oyunu
  - C) Minyatür
  - D) Kuşlar

2. Çevreyle ilgili ayrıntılar şunlardan hangisi için bir ipucu olarak **kullanılamaz?**
  - A) Anlatılanların zamanı
  - B) Kişilerin ruhsal durumu
  - C) Yazarın dünya görüşü
  - D) Yazarın anlatım özelliği

3. Yazar ile eseri arasındaki ilişkileri belirtmek amacıyla yazılan eleştiri yazılarına ne ad verilir?
  - A) Tarihi eleştiri
  - B) Ruhbilimci eleştiri
  - C) Dilbilimsel eleştiri
  - D) Özyaşamsal eleştiri

4. Aşağıdaki yazarlarımızdan hangisinin Atatürk ile ve onun unutulmaz yönleriyle ilgili anıları **yoktur?**
  - A) Ruşen Eşref Ünaydın
  - B) Ziya Paşa
  - C) Falih Rıfkı Atay
  - D) Halide Edip Adıvar

5. Aşağıdaki ifadelerden hangisi Sait Faik Abasıyanık’ın hikayeciliği ile ilgili **değildir?**
  - A) Ele aldığı insanların yerine kendisini koyma
  - B) Çevresine her zaman sevgiyle bakma
  - C) Sıradan insanların ve balıkçıların hayatını anlatma
  - D) Üst seviyedeki insanları küçültmekten zevk duyma